

LUKÁTS JÁNOS

A selmeci toronyóra

Az esztendő utolsó hetében, pontosabban Szent János és Szent Szilveszter napja között jutott eszünkbe, hogy az évet valami emlékezetes helyen kellene befejezni.

– Selmec! – hangzott el a varázserejű név, amelyet korábban még talán soha nem ejtettünk ki egymás között. Most azonban egyetlen pillanat alatt elfogadtuk. Négyen alkottuk a többes számot, négyünk kora együtt közel állt a három évszázadhoz, de ez senkit nem zavart, minket magunkat legkevésbé.

Nagy könyvből olvastuk ki, hogy alig több mint tízezer fő vallja magát Selmec város büszke polgárának. A története azért sokat sejtetett: arany-ezüst évtizedeket meg viharzóna-időszakokat. A térkép barna és zöld arafelé, a hegyek erdőket hordoznak a hátukon és pompás panorámát, bár ez a térképen nincs jelölve.

Fejünket csóváljuk: ilyen kevés lakosra hogyan juthat ennyi vár és ennyi templomtorony? És ámulunk: az utcák miként furakodnak a völgyekbe, szorosokba, milyen ügyességgel kapaszkodnak fel a domboldalakra. Selmec régi város: tudjuk is, látszik is. És ebből a régiségből sokat megőrzött. Szólunk a város szívósságáról, a szerencséről, amely elrejtette a városrombolók elől, az ezüstkincsről, amely egyengette útját a jövő felé. Meg arról, hogy a benne élők bizonyosan szerették és óvták a várost, amelyet *városuknak* éreztek, sajátjuknak, szemük fényének. A németnek született kereskedő is, a magyarnak született nemes úr is, a tótságát őrző bányavájár is – mondja a történelmi kisokos. Az utcák meredeken lejtnek vagy meredeken emelkednek, a talpalatnyi vízszintes foltokon iskolák, templomok és persze fogadók.

Vár kettő is van a város fölött, szinte átintegetnek egymásnak, a hegyes toronnyal felbástyázott öreg és az ásító kaputornyos ifjabb. Külön-külön tudhattak kétannyi évet a vállukon, mint mi négyen együttvéve. De félre a számokkal, a várak nem öregednek...

A városközép háromszög alakú, elkeskenyedik. Közepén ódon székesegyház, még a koragót időkben épült, kapuján és mellékajtóin megannyi rozsdás lakat. Milyen csönd lehet odabenn! És milyen félhomály! Öreg

selmeciek talán ismerik vagy hallottak a benne rejtőzködő szentekről és szobrokról, a benne tűnődő időről. Székesegyház – csak a képzeletnek.

Elegáns, fehér palota a szomszédban, sarkán karcsú torony, a tornyon óra. Négy égtáj felé mutatja idejét, mintha ő volna itt az időmérő vagy inkább a városbíró. Fején remekbe faragott toronysisak, várjuk, hogy megemelje. De büszke óra ez, ő kalapot-sisakot nem emel.

– Hány az óra?

– Fél egy.

– De ott fél hét van... – Zavar, háborgás, a nyakunkat tekergetjük. Egyikünk hirtelen a homlokára üt, felhördül, a selmeci útonjárók össze-rezzennek, aztán somolyognak.

– Hát ez az óra fordítva jár! – kiáltja világgá a nagy titkot (olvasta valaholl) – Itt a nagymutató mutatja az órát, a kicsi a percet! Nézd, így, fordítva! – és ő maga tekergeti a nyakát. – Fél egy ez, ha így nézed...

Elhisszük neki, hümmögjük, aztán a sanda szó: – És ez mire jó?

– A környék legrégebb óráinak egyike. Ezt még aranymetsző mester készítette, borsos áron. A város javasolta az utazóknak, a módos lengyel, örmény kereskedőknek, hogy járuljanak hozzá a költségekhez. Azok persze nevettek rajta, csak nézték az órát, de nem fizettek bele. Erre aztán selmeci városuraimék megfordították a mutatókat: – Nesze neked, kapzsi kupec! A lengyel, az örmény azt hitte, megbolondult, hiszen az óra nem tévedhet!

– És a selmeciek?

– Azok hamar megszokták, a csalafintaság sikeres tanító. Az ő órájuk máig másképp jár, láthatod.

– És talán nemcsak az órában gondolkodnak ilyen ravaszdi módon. Lengyünk résen! Vigyázni kell, ahol éjfélkor delet mutatnak!

Századokat látott palota, homlokán márványtábla, egyszerre szökken szemünkbe a név, a szöveg: Petőfi Sándor és 1838 és Magyar Társaság. Valaki tudta – megtaláltuk, a másik nem tudta – meglepődik. De mondhatnánk úgy is: az első magyar szó Selmeceben.

– Ti tudtátok, hogy ide járt Sándor iskolába?

– Én igen... Én nem... Én úgy tudtam, hogy...

– Ide is! – mondja a házitanító. – Amikor nem vált be katonának!

– De hiszen 38-ban tizenöt éves volt!

– Annyi... – Magunkkal visszük Petőfit, szót is értünk vele, mert „igazi selmeci”.

– Azért sokáig ő se bírta! Egy félév elég volt neki Selmeceből!

– Vagy inkább az iskolából.

– Na, hallod! Az osztályban hetvenketten voltak, mit lehet úgy tanulni?!
 – Főként, ha tanár sincs, az egyik elmenni készül, a másik még nem érkezett meg. – Van, aki beleéli magát a szegény, alföldi vándordiak helyébe és elrémül. Helyet keresünk Petőfinek: hol lakhatott, hol evett, kikkel barátkozott, milyen nyelven beszélt?

A tudós tudja: latin és német volt a tannyelv. A városban többségben voltak a tót nyelvűek, az iskolában a magyar nyelvűek. És mindenki értette mindenki nyelvét.

– Boldog ország, boldog város!

– Boldog korszak, de mintha jégen járnál!

Az egyik hegygerincen vonulunk végig, lábunk alatt a város száz néznivalója. Óriáspark, benne talán a bányászati egyetem, remek épület máig is.

– Ezt akkor építették, amikor az aranytelér meg az ezüstpatak kiszáradt. Ha már bányászni nem lehet, tanítsuk, hogy el ne felejtjük.

– Méretes bölcsesség!

– Ez a fa itt a méretes! – Óriásfa, faóriás, december végén zöld levélözönben áll.

– Szekvoja! – tudatta fatudós.

– Talán szikomor.

– Szekvoja!

– Honnan tudod?

– Ismerem szekvoját! Egyébként oda van írva. – A születési anyakönyv közölte, hogy szekvoja kétszáznál több éve tartózkodik a parkban. Jogos a kérdés: – Szekvoját ültették az egyetem elé, vagy az egyetemet telepítették szekvoja fölé? – Ezen azért eltöprengünk.

– Keressünk egy kávézót! – javallotta egyikünk, aki persze sörre vágyott.

Sörivónk lemarad, lapozni kezd legújabb kiadású útikönyvünkben: – „Ma már gyakorlatilag nem hallani magyar szót Selmecen, pedig a század elején a lakosságnak még több mint 40 százaléka magyar volt”. – Elhallgat, kérdez a szem, a száj: – Hova lettek, mi lett velük? – Nincs válasz, ha volna is, nem beszédes, felhúzott szemöldök a válasz. – Kihaltak? – Elköltöztek, vagy elköltöztették őket? – Petőfi... – Mikszáth... – Kosáryné Réz Lola...?

Barátságos kávézó: széles ablak, kényelmes asztal, bőrpamlag, diszkrét muzsika. Egy óra, délidő (vajon mit mutat a toronyóra?). Mosolyos pincérlány fogad, hellyel kínál. Visszamosolygás, étlapot tesz elének, kinyitjuk – szlovák és angol kétnyelvű. Böngésszük, szövegkísérettel. – Magyar? – hallja ki szavunkat, és már adja kézre a magyar nyelvű étlapot. Kacifántos

ételnevek, talán szándékolt humorral. Egyikünk igényes angolsággal kér, ketten a magyar étlapot lapozzák, a negyedik a szlovák ételnevet mondja – magában előbb elpróbálgatja, hogy ne hangozzék nyelvtörésnek. A pincérlány mosolyt oszt, mindenkinek személyre szólót. Körülnézünk, minden kiírás kétnyelvű: a pultnál is, de még a toalettben is. A második nyelv – meggyőződünk róla – a jól beszélt angol. Nem a német, nem a magyar, nem az orosz. Pedig hát... a magyar király hétszáz éve német aranyműveseket és ezüstmányászokat hívott be, a városházán magyar urak mérték a törvényeket. Száz éve is még negyven százalékban. Aztán az oroszok: az újságokban – barátok, az iskolában – idegen nyelv. Hol voltak akkor az angolok? Még a kérdés is bohónak tűnik! Aztán egyszerre a szlovákok kisöpörték hét évszázad nyelveit: a németet, a magyart, az oroszot – helyettük lett az angol. Ott nem volt hagyomány, sem előjog. Azt akárki, azt mindenki...

A sör fölséges, a sztrapacska mégiscsak itt az igazi. Az árakat az európai egyesült pénzben számítják.

– Mít gondoltok, járt-e itt diákkorában Sándor? – talán nem egészen komoly a kérdés, de a válasz sem: – Ha akkor is kocsma volt itt, biztos járt.

Eltesszük a pincérlány búcsúmosolyát, és az Óvár felé megyünk, az esik közelebb. Nagy idők tanúja lehet, de most inkább hallgat, vagy ki tudja... A tornyok és bástyák között a belső udvar sejtelmes, egy óriásfényő közelében honvédszobor. Rohamozó pózban, jobbában kivont kard. A penge fényes, nyilván gyermekkezek igyekeznek fényesen tartani. Baljában zászló. Arca elszánt, haja felborzolva. Akár Petőfi is lehet, ha megérte volna a negyven évet. 1848 emlékére áll itt, talpazatán magyar koszorúk, szalagok. Talán hazaiak, talán annak a negyven százalékknak az emlékét is őrzik, akiknek már nem hallani a szavát, akik elfelejtették a nyelvüket, vagy elfeledtették velük.

A toronyóra üt, és újra üt, ki tudja, hányat...